

VIDA CATALANA A L'ARGENTINA

Felip Sentenach i Gerard Esteve i Llach encapçalaven la llista de promotors del moviment independentista que sempre trobà noms catalans en llocs prominents de la història fundacional de l'Argentina. Els "Miñones catalanes" constituïen una companyia de 146 homes, comandada per Rafael Bofarull, Josep Grau, Cristòfol Salvanyach i Jaume Ferrer, que vingué de Montevideu per unir-se a les tropes que defensaven Buenos Aires. Després es va formar el cos de "Voluntarios Urbanos de Cataluña", milícies ciutadanes que tant contribuïren a la defensa de Buenos Aires (1807). Entre els oficials figuraven Joan Larrea i Domènec Matheu, els quals ocuparen un lloc de preeminència en els fets revolucionaris de 1810. Larrea fou president de l'"Asamblea" de constituents, i Matheu va arribar a ser president de la "Primera Junta". ^{Josep Antoni de Capdevila, comerciant, cabildant i alferes de les milícies ciutadanes} Blai Parera fou l'autor de la música de l'himne nacional argentí. Francesc Garulla seria el fundador del primer asil de menors de l'Argentina, de la primera fàbrica de teixits, del primer establiment de construcció de màquines i d'una escola d'arts i oficis. El doctor Miquel Puiggarí fou un dels organitzadors dels estudis de Ciències Físiques i Naturals. Entre els catalans prominents del segle passat, cal anomenar el cartògraf Josep M. Cabré, el músic Eliseu Canton, l'explorador Esteve Rams a més de l'heroïna Vilar, ^{Felip de} Senillosa i ^{Jaume} Llavallol, ^{que tant es destacaren en l'època de la lluita per la independència.} Solà i Alió, etc., ^{L'aportació cultural i artística} Enric Morera, ^{autor de l'himne pel Centenari d'Independència,} a la terra d'adopció donà músics com Jaume Pahissa, ^{Josep autor del "Violel"} Francesc Balaguer, ^{Rodoreda,} ^{Ramon} Sunyer, ^{Ernest} pintors i dibuixants com Miquel Viladrich, Vilà, ^{Joan} Batlle Planas, ^{J.} Planas-Casas, Agustí Nogués Aragonès, Gregori Muñoz Montoni (que es destacà com a escenògraf), Francesc Fortuny, Nicolau Rubió, Roig Matons, autor

d'una col·lecció de quadres que historien les gestes del general San Martín, Lluís Macaya, que il·lustrà la traducció catalana del Martín Fierro, el gravador Pompeu Audibert, l'escultor Jordi Casals, autor del monument a José Hernández, creador del Martin Fierro, i al seu traductor al català, Enric Martí i Muntaner, que en nom dels catalans de l'Argentina el Grup Joventut Catalana va donar a la ciutat de Cosquín

(Córdoba); escriptors com Manuel Serra i Moret, Pere Mas i Parera, Eduard Borràs, Jacint Grau, Francesc Madrid, Joan Merli (fundador de l'Editorial Poseidón) Francesc F. Síntes Olivé, Joan Cuatrecasas, metge i professor universitari; Josep Rovira Armengol, advocat, historiador i diplomàtic; Lluís Santaló, matemàtic; Joan Coromines, que fou director de l'Instituto de Lingüística de la Universidad Nacional de Cuyo; J. Oriol Anguera, metge i catedràtic de la Universidad de Córdoba, el doctor Lluís Sayé, etc.

Els catalans a l'Argentina han fundat amb caràcter propi un centenar d'associacions culturals, mutualistes, polítiques, esportives, religioses, etc. El 1857 es constituí l'Associació Catalana de Socors Mutuels "Montepío de Montserrat", l'entitat catalana més antiga de l'Argentina. El Casal de Catalunya, que té la seu en un gran edifici modernista, sortí de la fusió del Centre Català (1886) i del Casal Català (1908), i tenia esbart, orfeó i quadre escènic. Hi destacaren com a actors, Caterina i Amàlia Fontova (filles de Lleó Fontova), Miquel Lleonart-Nart, Santiago Artigues, Albert Closas, Nuri Montsé, Pura Villaverde, Florentí Villaverde, Concepció Servent, Pere Andrés, etc., i entre els directors, Joan B. Llonch, Joan Segalà, Gregori J. Silvestre, Santo-Ferri, Josep Arderiu, Ramon Mas, Joan Cunill, Joaquim Moreno, Eugeni Judàs, Francesc Arnó, Jordi Arbonès, etc. Des de la segona dècada

que es destaca amb els seus dibuixos al carbó de retrats de personalitats de la col·lectivitat, a l'estil de Casas.

eminència mundial, especialista en el tractament de la tuberculosi,

del segle XX fins als anys seixanta hi va haver, sobretot a Buenos Aires, temporades, regulars i amb èxit, de teatre català. Els autors més representats foren Guimerà, Rusiñol, Pitarra i Ignasi Iglésies, però també s'hi representaven Shakespeare, Espriu, Ionesco, Oliver, Brecht, etc.

A l'interior del país, han persistit amb més o menys vigoria, el Club Català de Córdoba (...), el Centre Català de Rosario (1902), el Centre Català de Mendoza (1908), el Casal Català de Mar del Plata, l'Agrupació Catalana de Pergamino, Intensa fou la tasca del Comitè Llibertat durant la dictadura de Primo de Rivera i la Guerra Civil, sota l'impuls de Pere Seras, el qual es va destacar, juntament amb H. Nadal i Mallol i Joan Llorens, i llurs famílies, en els episodis que es produïren arran de la vinguda a Amèrica de Francesc Macià, des d'una perspectiva independentista. A partir de 1916 l'Argentina va crear delegacions de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, que van aplegar molts socis. Des del segle XIX han existit unes seixanta publicacions en català, que en algun cas foren bilingües i alguna en castellà per fer propaganda de Catalunya, com La Nación Catalana (1923). Cal destacar-ne L'Aureneta (1876) i La Papallona (1887) totes dues molt dins l'esperit de la Renaixença; Catalunya al Plata (1899), Catalunya Nova (1914), Catalònia (1923), Catalunya (1930), de bona qualitat artística i literària i que, amb èpoques de silencis, durà fins al 1964 i Virolai (1934). Al segle XX les publicacions tenien cada vegada més un caire nacionalista. "Ressorgiment" (1916-1970) n'és el màxim exponent. Dirigida per Hipòlit Nadal i Mallol, fou una tribuna ideològica, literària, artística i popular. És la revista en català de més durada de tot Amèrica i serví de tribuna de l'independentisme i d'escriptors catalans exiliats que blasmaven lliurement les dues dictadures (Primo

de Rivera i Franco) per defensar els drets nacionals de Catalunya. Després de la guerra civil destacaren una revista humorística, La barretina (1940), la històrico-ideològica Galeuzca (1945), La Nació Catalana (1945), Afany (1953), etc. Cal destacar el Butlletí del Centre Català (1927) de Rosario, Impuls (1953), de Mendoza i Sempre avant (1953) de Rosario. El 1952 és fundat el Grup Joventut Catalana, de caire independentista i vasta acció cultural: Mostra del Llibre Català, Aplec de la Sardana, cicles de conferències de formació, etc. El 1966 es constituí en Obra Cultural Catalana, alternativa a l'actitud poc combativa del Casal de Catalunya. S'ha dedicat a la difusió de la cultura catalana en l'àmbit argentí i ha programat recitals de Raimon i altres cantautors. A més de San Juan i Santa Fe, Tucumán o Bahía Blanca, al voltant del que hom coneix com el Gran Buenos Aires, en diverses èpoques nasqueren entitats locals, com el Centre Català, de Quilmes, Les Quatre Barres, de Morón (encara existent) i Llar Catalana, de Temperley.

Des del segle XIX s'han anat publicant irregularment llibres en català a l'Argentina. En conjunt, comptant-hi els opuscles, són uns seixanta. Cal destacar-hi la segona edició de L'Atlàntida de Verdaguer a Buenos Aires el 1878. Així mateix, al Teatro Colón tingué lloc l'estrena mundial de l'òpera L'Atlàntida de Manuel de Falla. I també l'Agrupació d'Ajut a la Cultura Catalana, que dirigia Ramon Girona, i que els anys quaranta publicà sis llibres de Carner (Nabí), Benguerel, Cèsar-August Jordana, Pere Coromines, etc. I el Libro blanco de Cataluña (1956), en castellà, anglès i francès i textos sobre la realitat nacional de Pau Casals, Manuel Serra i Moret, Josep Carner, etc. Llibreters com Josep Escolà i H. Vila i Vallès van difondre el llibre en català i la presència de Jeroni Zanné, poeta modernista, que publicà tres llibres en català a

Buenos Aires, va donar impuls per crear una Asociación Wagneriana. Des del 1928 ha existit, amb períodes de discontinuïtat, una Hora Catalana. El 1941 i el 1960 van tenir lloc els Jocs Florals de la Llengua Catalana a Buenos Aires i el 1958 a Mendoza, reprenent una tradició -ara amb la càrrega de l'exili- que s'estroncà a la capital el 1908.

La presència de milers de catalans, emigrats o exiliats, va deixar petjada perenne a l'Argentina, ja que la majoria s'han dedicat a la indústria i al comerç i han creat alguns complexos importants com...

Contemporàniament alguns catalans, com Figuerola o Mor Roig, han estat ministres del govern argentí. Cal recordar la figura de l'investigador català, Ricard Monner-Sans (1853-1927), que arribà de jove al país i publicà el llibre Los catalanes en la Argentina (1927). I també la influència que van exercir-hi artistes com Margarida Xirgu, Conxita Badia, o Antoni Cunill Cabanellas, director teatral i mestre d'actors.

Als camps de la indústria i el comerç, han tingut rellevància homes com Antoni López Llausàs, en el camp editorial (Sudamericana); Ferran Fontana, fàbrica d'extracte de quebratxo; la família Amat, en camp tèxtil i, posteriorment, foren representants de la Perkins, fàbrica de motors i alternadors; Sebastià Bagó, fundador dels laboratoris Llers i el que porta el seu nom; la família Masllorens, de la casa Atma, fàbrica d'aparells elèctrics per a la llar; Ricard Banús, que establí un dels primers criadors avícoles i una cadena de restaurants; la família Grimau, propietaris de les sastreries Juven's; Feliu Badaló, de l'òptica que duu el seu nom; Joan Russinyol, de la ferreteria La Casa de los Tornillos; Ricard Rosell, de la Camionera Mendocina, agència de transports; Joan i Antoni Peraire, de la fiambreria La Confianza; Jaume Guasch i fills, fabricants d'articles de confiteria, etc.